

Csombor Erzsébet

Előadássorozat a történelmi regényről

Az esztergomi Helischer József Városi Könyvtár igazi közösségi térré formálódott az elmúlt években. Klasszikus könyvtári feladatai mellett hosszú ideje szervezi a *Könyvtári beszélgetések* és a *Köztiünk élnek* sorozatokat. A *Könyvtári beszélgetések* sorozatban a magyar kultúra, tudomány, vallás, sport az országban is ismert, jelentős személyiségeit hívja meg a könyvtár. A meghívás apropója gyakran az illető személy könyve, így a rendezvény könyvbemutató szerepet is betölt. A könyvtár *Köztiünk élnek* sorozatában olyan embereket szólaltat meg a moderátor, akik Esztergomban, Esztergomért élnek, akikre büszkék vagyunk. Új kezdeményezésként csatlakozik a korábbiakhoz a 2016. április 13-án indított előadássorozat, amelyet a könyvtár a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karával közösen szervezett. A három egymást követő alkalommal tartott előadásokat Botos Máté történész és Kőszeghy Miklós történész, tanszékvezető egyetemi docens tartotta. A *történelmi regény* címmel, mégpedig három nagy témakörben: ókor, középkor, újkor.

Az első foglalkozás az ókor történetével foglalkozó klasszikus és népszerű történelmi regényekről szól.

A bevezetőben Botos Máté elmondta, hogy középiskolai tanárként kezdte a pályafutását, ahol kereste azokat a módszereket, amelyekkel a gyerekek érdeklődését fel lehet kelteni a történelem iránt. Ennek többféle módja van, de a gyakorlat azt igazolta, hogy a történelmi regényekkel a történelmet átélhetővé lehet tenni, és a tanulók is jobban élvezik, jobban megértik a régmúlt korok történéseit. Sőt, a történelem iránt érdeklődők is többet tanulnak meg ily módon, ugyanis a regények ismeretet, tudást közvetítenek olvasmányos formában. A történelmi regények nevelő, szórakoztató és információkat közvetítő könyvek. Valóban megtörtént eseményeket dolgoznak fel, ahol az esetlegesen előforduló történelmi hiányokat a szerző fantáziája tölti ki, és ettől a történet, ha nem is hitelesebb, de érdekesebb lesz. Igaz, mint minden műfajban, változó a kínálat – vannak színvonalasabb, vannak gyengébb művek is.

A történelmi regény a definíció szerint olyan regénytípus, amely jelentős történelmi eseményt dolgoz fel, a hitelesség azonban csak részben valósul meg, mert a valóságos történelmi személyek és események mellett fiktív szereplők és situációk is helyet kapnak

a műben. Az igazán jó történelmi regény még a történészek munkáját is segíti. Az írások értelmezése sokféle lehet, attól függően, hogy ki és milyen időszakban olvassa.

Az előadók az előadásokhoz kapcsolódó irodalomjegyzéket állítottak össze, amelyen megkülönböztették a klasszikus és népszerű irodalmat. Ugyanakkor tény, hogy ez a felosztás meglehetősen szubjektív.

Az ókor keretében először az Egyiptommal foglalkozó művekről esett szó. A csodás és titokzatos óegyiptomi világ a XVIII. századtól kezdte foglalkoztatni az európaiakat, amikor Napóleon egyiptomi expedíciója során ráakadtak a rosette-i kőre. Ettől számíthatjuk a rendszeres kutatást és a népszerűsítő munkák megjelenését is. A korral foglalkozó egyik fontos könyv Boleslaw Prus lengyel író *A fáraó* című regénye, amely először 1895-ben jelent meg. A főszereplő fáraó valójában nem létezett, több ismert fáraó alakjából teremtette meg az író. Az ifjú uralkodó az országát nagyra akarja tenni, miközben gondja van az elnyomott parasztságra is. Az eltérő érdekek miatt elkerülhetetlen az összeütközés a világi hatalmat is megszerezni vágyó papsággal, ami a fáraó halálához vezet. A fordulatos, lebilincselő történetvezetéshez korhű társadalmi háttér járul, amelyben megjelennek az egymásnak feszülő érdekek, miközben megismerhetjük a hétköznapokat, az ország valását és kultúráját. Ugyanakkor van a könyvnek egy másik fontos üzenete is: a lengyelek fogalmazzák meg saját viszonyukat a hatalomhoz. Lengyelország 1795-ös felosztásával a lengyel területek három nagyhatalom, a cári Oroszország, Poroszország és a Monarchia fennhatósága alá kerültek. A XIX. század folyamán újra és újra fellobbanó felkelések az orosz cár hatalma ellen a jobbagyság felszabadításának kérdését is felvetették.

A magyar olvasó számára a hatalomhoz való viszony a magyar forradalmakat (1848/49, 1956) rendre leverő oroszokkal azonosítható a regény kapcsán.

A méltán népszerű finn író, Mika Waltari *Szinuhe, az egyiptomi* című regénye 1945-ben jelent meg. Szinuhe történetének egy példányát a XVIII. dinasztia idejéből származó sírban találták meg egy magángyűjtemény darabjaként. A regényben a főszereplő Szinuhe, a thébai orvos, később a fáraó barátja meséli el fordulatokban gazdag életét. Történeti révén bepillanthatunk Théba, Babilon, Kréta mindennapjaiba, a korabeli társadalom életébe, hiedelemvilágába. A főszereplő elveszíti szeretteit, de a humanizmusa megmarad, ami segíti őt abban, hogy továbbra is az igazság mellé álljon. Az író a regény megírása előtt alapos kutatómunkát végzett, így könyve hitelesnek tekinthető történelmi szempontból is, bár kétségtelen, hogy az újabb kutatási eredmények helyenként módosíthatják a korábbi ismereteket. Késérő könyv, és a mi korunkhoz szól leginkább. Alapos és hiteles társadalom- és korrajza túlmutat a történelmi ismeretterjesztésen.

A népszerű irodalomhoz sorolt könyvek közül Paul C. Doherty angol írónak, aki az Oxfordi Egyetemen végzett történész, az ókori Egyiptomban játszódó krimijeit említették az előadók. Idetartoznak az Amerotke-sorozat könyvei és a Mahu-trilógia.

Érdekes, hogy az egyiptomi és a római környezetben játszódó történelmi regényekhez képest a görögökről szóló művek a világirodalomban kevésbé jelentősek. Említésre méltó Sütő András *A szuzai menyegző* című könyve, amely Nagy Sándor korába kalauzolja az olvasót. Sándor Perzsia meghódítása után a hatalmas birodalom egységesítése érdekében elrendeli, hogy egyszerre tízezer makedón harcos kössön házasságot perzsa nőkkel. A témaválasztás nem véletlen. Az asszimiláció és az államhatalomhoz való viszony az erdélyi magyarság egyik leglényegesebb problémája, hiszen a vegyes házasság az asszimiláció legjobb eszköze.

Ismertették még Christian Cameron Türranosz sorozatát, amely Nagy Sándor korába, illetve a hellenisztikus korba viszi el az olvasót. Sándor halála után a birodalom különböző részeiért folyik a harc a tábornokai között. Hegedűs Géza *A milétoszi hajós* című könyve fikció, de átélhetővé teszi a görög világot, és értéket közvetít kalandos formában.

A római világról is számos feldolgozás született. Az előadók Robert Graves *Én, Claudius*, és *Claudius, az isten* című regényeit ismertették. Az angol író, a klasszikus ókor szerelmese 1934-ben írta az *Én, Claudius* című regényét. Azóta világszerte nemzedékek tanulták belőle a római történelmet. „Graves egy tudós alaposságával jegyezte le a római történetírók – elsősorban a császári életrajzíró Suetonius munkáit, és bízható források felhasználásával írta meg Claudius császár fiktív önéletrajzát.” Claudius egyes szám első személyben, lebilincselő stílusban meséli el a történéseket. Folytatása, a *Claudius, az isten* az immár császárrá lett főszereplő életét beszéli el. Az író szerint a XX. században kialakult a bizalmatlanság a hatalommal szemben, de a szabadsággal sem tudunk mit kezdeni.

A második alkalommal a középkori történeteket feldolgozó művekről esett szó.

Elsőként Bulgakov *Mester és Margarita* című könyvéről beszéltek az előadók. A könyvvel kapcsolatban három megállapítást fogalmazott meg Kőszeghy Miklós: egyrészt a cselekmény a Jézus-történet egyik változata; másrészt a könyv aktuális története a '30-as évek Szovjetuniójában a nagy tisztogatás előtt játszódik; végül pedig a könyvet valójában csak a kelet-európaiak értik és tudják élvezni, mert ebben a közegben éltek.

Általában a középkor kezdetét a kereszténység elterjedéséhez kötik, mert az eszme saját képére formálta át a társadalmat. A könyvben ugyan vannak aktualitások, de mégis igen pontosan ismerteti Jézus életét, megkísértését. Bulgakov vizsgálja áldozatvállalását, összehasonlítja Baál történetével. Érdekes kérdés, vajon honnan volt Bulgakovnak ilyen alapos ismerete az ókor isteneiről és Jézusról Sztálin országában.

Azonban, bár ma már nem kérdés Jézus létezése, a hús-vér emberről szinte semmit nem tudunk. Az evangéliumok a feltámadt Krisztusra emlékeznek. Itt van az a hiány, amit igyekszik kitölteni az irodalom. Bulgakov tehát apokrif.

Ken Follett walesi író televíziós sorozatból is ismert műve a *Katedrális*. Az író ismeri a középkort, lelkesedik érte, így a XX. század végén is vonzóan tudja ábrázolni, azonban, mint anglikánnak, a katolikus egyházzal nincs jó véleménye. A könyv cselekménye fordulatos, pergő, de túlzásba vitte a naturalizmust, különösen a szexizmust, pedig témája szerint az örökkévalóságról ír. A katedrális (más építmény esetében is igaz) építése az anyagi erőforrásoktól és a humán erőforrástól, az építőmester tudásától függött. Ennek kapcsán rövid ismertetést kapott a hallgatóság a katedrálisok és a szabadkőművesség viszonyáról, valamint Észak- és Dél-Európa vagyonosodási szokásainak különbözőségéről, valamint a titokzatos templomos lovagrendről.

A harmadikként Mika Waltari – akinek az előző rendezvényen *Színube* című könyvéről esett szó – *Mikael* című regényét ismerhette meg a hallgatóság. A főhős, Mikael a XVI. században kel útra Turku városából, hogy beutazza Európát. Javíthatatlan idealista, megingathatatlanul hisz az eszményi szépben és a jóban, amelynek keresése oly sok veszedelmes és mulatságos helyzetbe sodorja. Kísérője Antti, az egyszerű, józan, az életet élvező finn paraszt, aki a maga valóságában szemléli a világot, ő leginkább Mikael ellenpontja. Kettejük látásmódján keresztül az író lényegében arra a kérdésre keresi a választ, miért érdemes élni. A könyv folytatása *Mikael Hakím* címmel jelent meg.

A harmadik előadásra 2016. április 27-én került sor. A sok mondanivalóhoz a három alkalom kevésnek bizonyult, ezért az újkorral foglalkoztak az előadók. A bevezetőben az előadók a történetírás örökzöld problémáját vázolták fel, miszerint feldolgozható-e a történesek objektíven és a maguk komplexitásában. Mit jelent a manapság oly divatos mikrotörténelem? A sok mikrotörténelemből összeáll-e az egész história? Kinek van inkább igaza, annak, aki átéli, vagy aki kívülről szemléli az eseményeket?

Ismét három könyvet választottak ki az előadók, amelyekből a főhősök életén keresztül ismerhetünk meg különböző túlélési stratégiákat a történelem XX. századi „kulisszái” között.

A professzorok elsőként Jaroslav Hašek *Švejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban* című regényével ismertették meg a hallgatóságot. A cseh szerző volt anarchista, 1915-ben lépett be a Monarchia hadseregébe, majd rövid frontszolgálat után megadta magát az oroszoknak. A forradalom után belépett a bolsevik pártba. 1920-ban a párt Csehszlovákiába küldte, de otthon gyanakvással fogadták, ezért visszatért az íráshoz. „*Az 1923-as Švejk a polgárosodás görbe tükré; a kémszemből ellenállása a hülyeség, amivel szemben a polgári társadalom tehetetlen*”. Ugyanakkor az olvasónak gyakran támad az a gondolata, hogy valójában a Švejket körülvevő világ bornírtsága mellett igazából a főhős normális. A švejkizmus egyet jelent: sodródni az eseményekkel, mert jobb túlélni, mint elpusztulni. Kétségtelen, a XX. századi cseh történelem sikere azt sugallja, hogy bevált ez a túlélési taktika.

Borisz Leonyidovics Paszternak: *Zsivago doktor* című Nobel-díjas regénye 1903-tól a II. világháború végéig mutatja be Oroszország történelmét. Az 1948-1955 között keletkezett mű először Olaszországban jelent meg. Miután a szerzőnek ítelték az irodalmi Nobel-díjat, komoly támadások érték, sőt, válaszául elé állították, hogy csak abban az esetben maradhat otthon, ha lemond a díjról. Az író a hazáját választotta, ahol pedig nem volt könnyű az élete, belső emigrációba vonult. A regény nagy ívű tabló arról, hogy Oroszország Lenin bolsevik puccsa után kilépett a háborúból, majd sikerült a szovjet rendszert stabilizálni. Ebben a rendszerben az osztálykülönbségek jelentik a választóvonalat, a személy élete semmit nem ér. Az egyéni érdekeket messze megelőzi a közösség érdeke. Ebben a világban keresi helyét a főhős. Fordulatos élete sokféle emberrel hozza össze, de mindig jó érzékkel tud különbséget tenni jó és rossz között. Szovjetellenes regénynek minősítették, így Magyarországon sem jelent meg a szocializmus időszakában.

A zsidó származású amerikai író, Joseph Heller Brooklynban született. A II. világháborúban a légierőnél bombázótisztként szolgált az olasz fronton. Ebből az élményből született leghíresebb regénye *A 22-es csapdája*, ez a szatirikus történelmi regény. Főhőse John Yossarian (asszír név) bombázótiszt fiktív személy, aki Švejkhez hasonlóan próbálja túlélni a II. világháborút. Az európai civilizációban a világ fehér és fekete. Mái élő narratíva a jó és rossz küzdelme, amely megjelenik a történelmi események ábrázolásában is. Pedig a valóság ennél jóval összetettebb. Persze vannak kivételes művek, amelyek sorába tartozik pl. a *Kelley hősei* című film és Heller regénye is. *A 22-es csapdája*, olyan katonai szabály, amely megakadályozza, hogy a személyzet elkerülje a bevetést. Önmagába forduló logikai folyamat, amelyből a személy nem tud győztesen kikerülni. A következtetés: egy örült rendszerben csak egy örültnek van esélye a túlélésre. Márpedig Yossarian élni, túlélni akar. Mindenki ellenségnek számít, aki veszélyezteti az életét, így a felettségi is.

A történelmet sokan sokféleképpen írják le. Más a személyes érintettség, befolyásolhatja a politikai elvárás, az író szubjektív érzelme, meggyőződése, esetleg kívülállása.

Egyetlen Valaki azonban bizonyára átlátja és érti a nagy egészet, ő azonban nem ember. Ő a Történelem Ura – zárták a sorozat utolsó előadását az előadók.

A *Nyitott Egyetem* tavaszi előadássorozata lezárult, ám igény esetén ősszel folytatódhat a rendezvény, mégpedig a hallgatók által kért tematikával. Nagyon sok könyvre nem kerülhetett sor, de a műveket tartalmazó táblázat megtalálható a városi könyvtár honlapján, és kölcsönözhető a könyvtárból.

Dátum	A kurzus előadásai	Klasszikus irodalom	Népszerű irodalom
április 13	Az ókori világ	Boleslaw Prus: A fáraó Mika Waltari: Színuhe	Paul Doherty (Amerotke-történetek) Paul Doherty: Gonosz árny nyugat felől Christian Jacq: Ramszesz I-V. Wilbur Smith: A folyó Istene (Táita-sorozat)
		Sütő András: Szuzai menyegző Aleksander Krawczuk: Heten Théba ellen Seamus Heaney: Burial at Thebes Homérosz: Íliász	Lindsay Clarke: Trója Lindsay Clarke: Visszatérés Trójából Colleen McCoullough: Trója éneke Christian Cameron: Türrannosz-sorozat Hegedüs Géza: A milétoszi hajós
		Robert Graves: Én, Claudius Robert Graves: Claudius, az isten Spiró György: Fogság	Steven Saylor : Gordianus-történetek Harry Sidebottom: Róma harcosa sorozat Simon Scarrow: A sas-történetek, I-IX Conn Iggulden: Iulius Caesar-sorozat Colleen McCoullough: Róma első asszonya
		Móra Ferenc: Aranykorszak Henryk Sienkiewicz: Quo vadis Mika Waltari: Az emberiség ellenségei Mihail Bulgakov: A Mester és Margarita	Edward Bulwer-Lytton: Pompeii utolsó napjai Révay József: Raevius ezredes utazása William Dietrich: Hadrianus fala Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember

Dátum	A kurzus előadásai	Klasszikus irodalom	Népszerű irodalom
április 20	A középkor és a koraujkor	Kodolányi János: A vas fia Mika Waltari: Mikael Mika Waltari: Mikael Hakim Mika Waltari: Jóannész Angelosz Mika Waltari: Jóannész Angelosz ifjúsága Passuth László: A bíborban született	Ken Follett: A katedrális Conn Iggulden: A hódító I-V. (Dzsingisz és utódai) Bernard Cornwell: A fekete lovas (Hooktoni Thomas) Tim Severin: Vikingek I-III. Richard Low: Felesküdtöttek I-V. Umberto Eco: A rózsza neve Noah Gordon: Az orvosdoktor Hunyady József: A fekete lovag Robert Merle: Francia história (Pierre de Siorac) Hegedüs Géza: Bordélyház Bizáncban
		Charles de Coster: Thyl Ulenspiegel Móricz Zsigmond: Erdély Jean Racine: Athalie	Wilbur Smith: A sólyom röpte James Clavell: A sógun Michael Crichton: Kalózvizeken Tracy Chevalier: Lány gyöngyfülbevalóval Frances Sherwood: Szomorú éjszaka
április 27	Újkor és legújabb kor	Stefan Zweig: Marie Antoinette Lev Tolsztoj: Háború és béke Spiró György: Az ikszek	Kenneth Roberts: Északnyugati átjáró Bernard Cornwell: Sharpe-sorozat Simon Scarrow: Ifjonti vér. Wellington és Napóleon Simon Scarrow: A tábornokok. James Clavell: Tajpan Benedek István: Párizsi szalonok
		Thomas Mann: A Buddenbrook-ház Wladyslaw Reymont: Parasztok John Galsworthy: A Forsythe-saga Borisz Paszternak: Zsivago doktor	Ken Follett: Évszázad-trilógia Wilbur Smith: Ballantyne-saga I-III. Wilbur Mith: Courtney-saga I-III. James Clavell: A nemes ház Jeffrey Archer: A párbaj

Mindhárom előadás, (pontosabban beszélgetés) megtekinthető a NIIF Videotoriumában is! (Ha nem lennénk biztosak abban, pontosan mi is az: Videotorium a köz- és felsőoktatás, kutatás szereplői számára létrehozott videó/audió megosztó portál, amely helyet és professzionális megjelenési formát biztosít a felsőoktatási intézményekben, kutatóintézetekben és közgyűjteményekben készített videó-tartalmak számára. 2010 júniusában indult.)